

ruthânesi'nde çarhların beygirle döndürülmesine karşılık daha düzenli ve kesintisiz işleyiş sağlayan su gücü tercih edilmiş ve bunun için Küçükçekmece'nin kuzeyindeki arazi uygun görülmüştür. Bu sebeple Baruthâne Nâzırı Mehmed Şerif Efendi, akarsuyu bulunan Küçükçekmece yöresinde yeni bir baruthâne inşası ile görevlendirilmiştir. Gerekli aletler ise Arakel Efendi tarafından sağlanarak baruthâne çok kısa süre içinde çalışmaya başlamıştır. Padişah III. Selim 11 Şevval 1208'de (12 Mayıs 1794) burayı ziyaret etmiştir. Baruthânenin 1233'te (1817-18) tamir edildiği bilinmektedir. Güherçile ihtiyacı ise Rumeli'de Rusçuk, Tırnova, Zıştov, Filibe, Tatarpazarı, Karlova, Üsküp, Koçana ve Serez'den sağlanıyordu. 1835'te ayrıca Selânik Baruthânesi'nin kapatılması üzerine oraya gönderilen ham madde Âzadlu'ya çevrilmiştir. Kurulduktan sonra yapılan tamir ve eklemelere dair pek çok arşiv belgesi bulunan bu baruthâne 1252 (1836-37) yılında büyük ölçüde tekrar bir tamir görmüş ve genişletilmiş, bu sırada İngiltere'den getirilen yeni aletlerle donatılmıştır. Âzadlu Baruthânesi için gerekli su, Şamlar köyünün az uzağında inşa edilen bir barajdan sağlanıyordu. 1848'de fazla gelen su bendin üst kısmını yıkmışsa da derhal tamir edilmiştir. 1877'de Rus ordusu Çekmece'lere kadar ilerlediğinde Âzadlu Baruthânesi de harap olmuş ve bundan sonra bir daha faaliyete geçirilmemiştir. Baruthâne binalarını ve etrafındaki arazi Meşrutiyet yıllarında hazine-i hâssadan Resneli Niyazi Bey ailesine geçmiş ve 1950 yıllarına kadar Resneliler Çiftliği adıyla bu aile mülkiyetinde kalmıştır. Son sahibinin 1952'ye doğru ölümü üzerine verese arasında paylaşılarak ayrı ayrı parsellenip satılmış, yerlerine modern siteler yapılmıştır.

Mahmud Râif Efendi'nin kitabında Âzadlu Baruthânesi'nin de bir gravürü bulunmaktadır. Etrafı muntazam bir duvarla çevrili olan tesislerin içinde üstü sakıflı minareli bir de cami vardır. Bu tesisten, 1977'de yaptığımız araştırmada sadece havuzu ile bazı binaların yıkıntıları ve değirmen taşları görülmüştü. Kuzeyde baruthânenin suyunu sağlayan ve tesislerin hayli uzağında olan bent ise topçulukla ilgili kabartmalarla süslü bir mimari eser olarak sağlam bir halde hâlâ duruyordu. M. Râif Efendi'nin kitabındaki ikinci bir gravür de baruthânenin içinden görüntüler vermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MAD, nr. 7622, s. 24; nr. 7647, s. 82; nr. 7829, s. 59; nr. 7924, s. 18/a; BA, MD, nr. 14, hk. 1551; nr. 16, s. 375, hk. 656; Peçuyulu İbrâhim, *Târih*, II, 27-28; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 483-484, 564; VI, 249; Râşid, *Târih*, II, 441-442; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, II, 86; Hammer, *HEO*, XVIII, 13; Mahmud Râif, *Tableaux des nouveaux reglements de l'Empire Ottoman*, İstanbul 1798; Bu eserin tıpkı basım ve tercümesi: *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cedveli* (nşr. ve trc. Arslan Terzioğlu — Hüsrev Hatemi), İstanbul 1988, s. 16-17, 25-28; H. Schedel, *Weltchronik*, Nürnberg 1493 — Dortmund 1978, s. 257, CCLVII; Fevzi Kurtoglu, *Gelibolu ve Yöresi Tarihi*, İstanbul 1938, s. 61-67; Tahsin Esencan, *Nizâm-ı Cedid'ten Evvel ve Sonra Türk Topçuluğu ve Kaynakları*, Ankara 1946, s. 48-51; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri I*, s. 93, 102-103; Tayyib Gökbilgin, "Türk İdaresinde Budin", *Atatürk Konferansları*, 1971-1972, Ankara 1975, V, 172-173; Ahmed Refik [Altınay], "Mısır Baruthanesi", *Akşam Gazetesi*, İstanbul 4 Haziran 1937, sy. 6691; Muzaffer Erdoğan, "Arşiv Vesikalarına Göre İstanbul Baruthaneleri", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1956, s. 115-138 (arşiv belgeleriyle diğer kaynaklar burada gösterilmiştir); Y. R. Önen, "Osmanlılar Devrinde Bor'da Barut Fabrikaları", *TETD*, V (1962), s. 21-23; Semavi Eyice, "Tarihde Küçükçekmece", *GDAAD*, sy. 6-7 (1977-78), s. 78-79, 112-113, s. 30-32; R. Ekrem Koçu, "Baruthane", *İst.A*, IV, 2130-2131.



SEMAVİ EYİCE

BARUTHÂNE-i ÂMİRE

(باروتخانه عامره)

İstanbul'daki
Osmanlı devlet baruthânesi.

Tarihçe. XV. yüzyılda Atmeydanı civarında kurulmuş olan ilk Osmanlı baruthânesi 1490'da yıldırım isabeti sonucu yanmış, Kağıthane'de inşa edilen yenisi ise Sultan İbrâhim devri sonlarına kadar faaliyetini sürdürmüştür. XVII. yüzyılda İstanbul'da daha küçük çapta olmak

üzere yeniçerilere ait Yeniodalar içinde ve Unkapanı'nda Tüfenkhâne'de de barut imalâthaneleri bulunmaktaydı. İstanbul dışında Selânik, Gelibolu, İzmir gibi merkezlerdeki baruthânelerin (bk. BARUTHÂNE) imalatının ihtiyacı karşılamaması üzerine 1099'da (1687-88) İstanbul'da Şehremini semtinde yeni bir baruthâne kuruldu. Fakat burası 1698 Eylülünde, depolanmış olan barutların infilâki sonunda yandığından civarda da büyük hasar meydana gelince böyle bir yapının şehir dışında kurulması gerektiği anlaşıldı ve yeni baruthânenin yeri için İskender Çelebi Bahçesi'nin Bakırköy tarafı (bugünkü Ataköy) seçildi (Râşid, II, 441-442). Araziden bir derenin geçmesi gerekli suyu temin edecek, deniz kenarında olması ise nakliye kolaylığı sağlayacaktı. 1700'de başlayan inşaat 17.000 kuruş sarfıyla iki yılda tamamlandı. 1725'te büyük bir yangın geçiren Baruthâne-i Âmire âdeta yeniden yapılarak Eylül 1727'de tekrar faaliyete geçti. Ekim 1791'de atlattığı yangın tehlikesinden sonra ise bir tedbir olmak üzere tamamen kâgır olarak yapıldı (Cevdet, V, 260).

III. Selim'in saltanatında mevcut usullerle yapılan barutun savaşlardaki başarısızlıkların sebebi olarak görülmesi, İngiliz ve Felemenk perdahtı barut yapımının denenmesine yol açtı; bu ise baruthâneye yeni bir düzen verilmesini gerektirdi. 1793-1794 ve 1799'da yeni çarhların (çark) ilâvesiyle istenilen sonuca ulaşıldı. 1208'de (1794) İstanbul'da Halkalı civarında çarhları su kuvvetiyle dönen Âzadlu Baruthânesi devreye girdikten dört sene sonra eski usulle çalışan Gelibolu ve Selânik baruthâneleri artık ihtiyaç kalmadığından kapatıldı (Nisan 1800). Baruthâneler 1835'te Mühimmât-ı Harbiyye Nezâreti'ne bağlandı (BA, Cevdet-Askerî, nr. 32.900). Tanzimat'tan son-

Âzadlu Baruthânesi'nin XVIII. yüzyıl sonlarındaki durumunu gösteren bir gravür (Mahmud Râif Efendi'den)



Baruthâne-i Âmire'den kalan bir bina - Ataköy / İstanbul



ra ise bazı yeni bölümler eklendi ve Top-hane Müşirliği'nin emrine verildi. Zaman zaman makinelerin yenilenmesine de ihtiyaç duyuldu. Meselâ Kırım Harbi dola-yısıyla barut ihtiyacının artması ve ma-kinelerin bütün gücüyle çalıştığı için yı-pırılması sebebiyle 1854'te Barutçubaşı Bogos'un teklifiyle İngiltere'den beş di-bekli yeni tip bir makinenin getirilmesi, eskisinin ise tamir edilip yedek olarak saklanması yoluna gidildi (BA, İrade-Da-hiliye, nr. 20.163).

XIX. yüzyılda diğer alanlarda olduğu gibi harp alet ve malzemeleri sahasın-da da süratle gelişen tekniklere Osman-lı Devleti de ayak uydurmak mecburiye-tini hissetti. 1830'larda ilk defa Fransa'da denenilen pamuk barutunun Avrupa'da kullanılabilir hale getirilmesi 1860'ları buldu. Bu tip barutların toplarda kul-lanılan türleri içinde bulunan prizmatik barut (kahverengi barut) bir taraftan Av-rupa'dan ithal edilirken diğer taraftan da Baruthâne-i Âmire'de imali için yeni tesisler kurulması yoluna gidildi. İlk ku-rulan prizmatik barut fabrikasında sade-ce bir tezgâh bulunuyordu. Fakat Krupp topları için gerekli prizmatik barut bu tek tezgâhın imalatıyla karşılanamadı-ğından 1881'de kuvveti saatte 250 kg. yani 1680 adet prizmatik barut imal eden bir tezgâhla barutu pide haline ge-tirip kıracak bir silindirli mengenenin Al-manya'dan getirilmesine karar verildi (BA, İrade-Dahiliye, nr. 66.448). 1882 yılı sonlarında ise Âzadlı Baruthânesi'nde 24 saatte 110 okka pamuk barutu imal edecek bir fabrikanın kurulması için ira-de çıktı ve 364.350 kuruşa mal olacağı tahmin edilen bu tesis için 1299 (1883-84) malî yılı bütçesinde tahsisat ayrıl-ması kabul edildi (BA, İrade-Dahiliye, nr. 69.611).

1848'de C. F. Schönbein'in nitrosellü-lozu keşfinden sonra dumansız barut yapımı konusunda Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalar, 1884'te A. Nobel'in nitrosellülozu nitrogliserinle dondurma-yı gerçekleştirmesinden sonra yeni bir şekil kazandı. 1893'te İstanbul'da da dumansız Osmanlı barutunun yapımı de-nendikten sonra ileride yapılacak du-mansız barut imalâthanesine örnek ol-mak üzere gerekli malzemelerden Ba-ruthâne-i Âmire ve Zeytinburnu fabri-kasında bulunan aletler buralardan temin, diğerleri dışarıdan getirilmek üze-re Baruthâne-i Âmire kimyahânesi biti-ğişinde bir bina yapılmasına karar veril-

di (BA, İrade-Tophâne, nr. 20). 1895 Nisa-nında yeni baruthâne tamamlanıp ima-lâta başlayabilecek hale geldi (*Servet-i Fünûn*, sy. 265, s. 36). Aynı yıl eski kim-yahânenin yerine prizmatik barut fabri-kasının arkasında yeni bir kimyahânenin yapımı gerekti (BA, İrade-Tophâne, nr. 8). Bütün bu faaliyetlere rağmen XX. yüz-yılın başında hâlâ dumansız barut ihti-yacının büyük bir kısmı ithal edilmekteydi. Bunun önlenmesi ve dumansız barut fabrikasının mükemmel hale getirilme-si Rottweil barut fabrikasına ihale edil-di. İhtiyaç duyulan suyun Baruthâne-i Âmire hududu içindeki Çukurlubahçe ve kuyulardan temin edilebilmesi için gerek bu kuyuların bulunduğu sahalar (BA, Yıl-dız Resmî Mâruzat, nr. 124/92), gerekse baruthânenin emniyeti bakımından et-rafindaki bazı yerlerin de istimlakî cihe-tine gidildi (BA, aynı tasnif, nr. 142/45).

Baruthâne-i Âmire'de modern teknik-lerle barut imal eden bu tesisler kurulur-ken kara barut yapımı da devam etmek-teydi, çünkü dumansız barut her türlü kullanıma elverişli değildi. Resmî gün-lerde kullanılan fişeklerde, tane ve şa-rapnel paralamada yine kara baruta ih-tiyaç vardı (BA, aynı tasnif, nr. 92/17). Nitekim XX. yüzyılda yapılan savaşlarda bile şarapnel için kara barut kullanıldığı görülmektedir (ATASE Arşivi, Trablusgarp Harbi Dosyaları Mühimmat Teslim Tezkire-leri, klasör 63, dosya 34-302). Ancak Âzad-lu Baruthânesi 1890'larda hemen tama-men devreden çıkmış durumda olduğun-dan barut yapımında bütün yük Barut-hâne-i Âmire'ye binmişti. Buraya güher-çile temin eden Konya ve Kayseri fabri-kalarının imalâtları çok azaldığı için İs-tanbul baruthânesinde de 1891'de bir

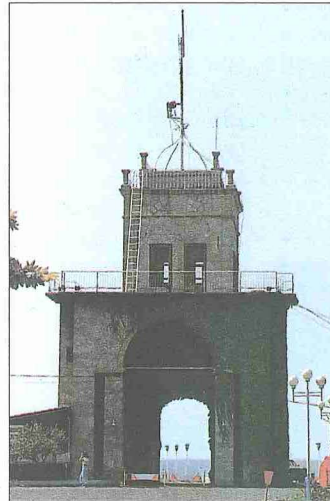
ara kara barut imalâtının durdurulması tehlikesi belirmişti (BA, İrade-Dahiliye, nr. 99.739).

İmparatorluğun son devirlerine kadar faaliyetini sürdüren Baruthâne-i Âmire Cumhuriyet devrinde önce askerî fabri-kalara, sonra Makine ve Kimya Endüst-risi Kurumu'na intikal etti. 1955'te ise arazisi Türkiye Emlâk ve Kredi Banka-sı'na satıldı.

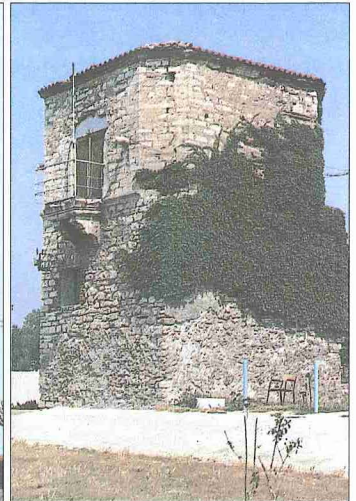
Teşkilât. Cebahâne-i Âmire'ye bağlı olan baruthâneler başlangıçta birer nâzır ta-rafindan idare edilirken III. Selim dev-rinde hepsi İstanbul baruthânesi nâzırı-na bağlanmış ve diğerleri birer vekille idare olunmuştur. 1835'te baruthâne Mühimmât-ı Harbiyye Nezâreti'ne bağ-lanınca başına bir müdür getirilmiştir.

Baruthânedeki işçilerin âmiri, barut yapımından sorumlu olan barutçubaşı-dır. Emrinde üç bölükbaşı ile on beş ne-fer bulunan başbölükbaşı işçilerin de-netleyicisiydi. 1831'de bu memuriyetin adı kâhyaya çevrilmiş, 1840'ta ise kâh-yâ-yı evvelle birlikte sayıları yediye yük-seltilmişti. Bunların her biri vapur, ser-gi ve soba, kalhâne, kalburhâne, silin-dirhâne, dibek çarhları gibi ayrı bir bö-lümün sorumlusuydu. Diğer görevliler başmülâzım, marangoz, kükürtçü, kö-mürçü ve mükerrerci idi; en altta da iş-çiler bulunuyordu. Baruthâneye girip çı-kan her türlü maddenin kaydı, maaş he-sapları ve devir teslim muamelelerine rûznâmçeci bakardı. Bu memuriyet de 1253'te (1837-38) Mühimmât-ı Harbiy-yeye Rûznâmçeciliği ile birleştirildi.

Baruthânedeki işçiler yaptıkları işlere göre birkaç gruptu. Güherçile, kükürt ve kömürü çarhlarda işleyen çarhçılar, barutu kurutmakla vazifeli sergiciler,



Baruthâne-i
Âmire'nin
iki kulesi



güherçileyi eritip barut yapımında kullanılabilir hale getiren kalcılar ve silindirici, tekneci, keskiçi, kalburcu, elekçi vb. yaptıkları işe göre adlandırılmış olan diğerleri. Ayrıca modern tekniklerin uygulanmasından önce barut yapımı için çarhların döndürülmesi hayvan gücüne dayandığından, hayvanların bakımıyla uğraşan bir de seyisler grubu vardı.

Baruthâne-i Âmire'de çalışanların maaş ve tayinat bahaları Tanzimat'a kadar ocaklık olarak tahsis edilen İstanbul cizyesinden üç ayda bir ödenirken bundan sonra tayinat kaldırılmış, ancak maaşlarına zam yapılmıştı.

İmalât. Kara Barut. Güherçile (% 75), kükürt (% 12.5) ve söğüt kömürünün (% 12.5) muamelesinden elde edilen kara barutun en önemli maddesi olan güherçile, imparatorluk içindeki ocaklardan getirilirdi. İstanbul baruthânesine güherçile temin eden ocaklar Anadolu'da Ankara, Kayseri, Aksaray, Konya, Akşehir, Karahisâr-ı Sâhib (Afyon), Ilgın, Eskiil, Kilisehisarı, Karapınar ve Aydın; Rumeli'de Atina (BA, Cevdet-Askerî, nr. 40.907); Âzadlu Baruthânesi'ne güherçile gönderen yerler ise Filibe, Tatarpazarı, Demirhisar, Selânik, Üsküp, Pirlepe, Manastır, Vodina, Vardar Yenicesi, Tesalya Yenişehri ve Eğriboz idi.

Güherçile barut imalinde kullanılabilir hale gelmesi için önce yıkanıp eritilirdi. Yıkama işi, suyun sıcaklığı 18 derecede tutulan dört ayrı havuzda yapıldı. Dördüncü havuzdan kazanlara doldurulup 60-70 derecede kaynatılır ve tulumbarlarla güherçilenin dondurulacağı havuza alınır. Birinci havuzda 30-35, ikinci havuzda 20-25 dereceye kadar çalkalanan güherçile şerbet havuzundan sonra kazanlarda kaynatılıp tuzu çıkarılır, suyu uçurulduktan sonra fiçılara doldurulup yıkanır ve kalhânede hamlık giderilinceye kadar eritilip kalıplara boşaltılırdı.

Baruthâne-i Âmire'ye ait olduğu kabul edilen bir kazan



Barutun ikinci ana maddesi olan kükürt kısmen Erciş, Ahlat ve Lut gölü civarından getirilir, büyük kısmı ise ithal edilirdi. Barut imalinde kullanılan odun kömürü için ak söğüt çubuğu tercih edilirdi. Barut yapımı için her üç madde ayrı ayrı dibek veya çarhlarda ezilip perdahtlandıktan sonra belli oranlarda karıştırılırdı. Ancak formülün kaliteli barut yapımı için yetersizliği yanında tam olarak da tatbik edilmemesi 1768 ve 1787 seferlerinde top ve humbara tanelerinin menzillerine ulaşamamasında kendini gösterdiğinden bu oranlar 1793-1794'te İngiliz ve Felemenk perdahtı barut yapımına geçilerek değiştirilmiş, güherçile miktarı aynı kalırken kükürt 1/4 azaltılmış, kömür ise 1/2 artırılmıştı. 6 + 1 + 1 formülü yerini 6 (güherçile) + 3/4 (kükürt) + 1.5 (kömür) formülüne bırakırken yerli barutun İngiliz barutu seviyesine çıkarılması için imalâtın her safhasının hakkının verilmesi yani kömürün yakılması, kükürdün ince ipek elekten geçirilmesi ve güherçilenin kal ve tasfiyesi ve hepsinin de çok iyi ezildikten sonra karıştırılıp perdahtlanması üzerinde durulmuştu. Hatta nâzırın bu konudaki hassasiyetini arttırabilmek düşüncesiyle olacak, barutun İngiliz barutu seviyesini tutturamaması halinde devletçe makbul bulunmayan miktarını onun İngiliz barutu olarak tazmin etmesi şartı dahi getirilmişti (BA, Cevdet-Askerî, nr. 19.849).

Dumansız Barut. Dumansız barutun esasını pamuk barutu teşkil eder. Pamuk barutu, çekirdekleri çıkarılmış ve hallaçlanmış pamuğun su ile yıkanıp temizlenmesi ve nitrik-sülfürik asit karışımı içinde bir süre bekletildikten sonra kurutulmasıyla elde edilir. Pamuk barutu görünüş itibarıyla adi pamuğa benzemekle beraber daha sert ve elastikidir, oğuşturulduğunda ise elektriklenme meydana gelir. Bu ilk pamuk barutunun tekâmülü ile imal edilen dumansız barutlar için her Avrupa memleketinde ayrı ayrı formüller kullanılmış olmakla beraber hepsi de pamuk barutunun nitrogliserinle muamele edilip dondurulduktan sonra levha haline getirilip ufalanması esasına dayanır. Toplarda bunların prizmatik barut gibi iri taneli olanları kullanılırken tüfeklerin de büyük ve küçük çaplı oluşlarına göre barut cinsi değişikliği gösterir. Osmanlı dumansız barutunun formülü hakkındaki kesin bilgi olmamakla beraber sülfürik ve nitrik asitlerle birlikte eter kullanıldığı bilinmek-

tedir (bk. *Baruthâneye Ait Fotoğraf Albümü*, I, İÜ Ktp., nr. 90.972, 91.117).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, Cevdet-Askerî, nr. 19.849, 32.900, 40.907; BA, İrade-Dahiliye, nr. 20.163, 66.448, 69.611, 99.739; BA, İrade-Tophâne, nr. 8, 20; BA, Yıldız Resmî Mâruzat, nr. 92/17, 124/92, 142/45; Genelkurmay Başkanlığı, Askerî Tarih ve Stratejik Etüd Başkanlığı Arşivi (ATASE), Trablusgarb Harbi Dosyaları Mühimmat Teslim Tezkireleri, klasör 63, dosya 34-302; *Baruthâneye Ait Fotoğraf Albümleri*, İÜ Ktp., nr. 90.972, 91.117; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (haz. Abdülkadir Özcan, doktora tezi, 1979), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3276, s. 846-847; Râşid, *Târih*, II, 441-442; Halil Nuri Bey, *Târih*, İÜ Ktp., TY, nr. 5996, vr. 70^b-75^a; Cevdet, *Târih*, V, 260; VI, 126, 219; *Takvîm-i Vekâyî*, sy. 165, İstanbul 1254; sy. 186 (1255); sy. 231 (1257); sy. 242 (1258); sy. 10 (1308); sy. 45 (1308); Ahmed Muhtar Paşa — Hasan Tahsin, *Dumansız Barutlar*, İstanbul 1310; *Servet-i Fünûn*, sy. 96, İstanbul 1308; sy. 113 (1309); sy. 169 (1310), sy. 265 (1312), s. 36; *İkdâm*, sy. 3670, İstanbul 1322; Karal, *Osmanlı Tarihi*, VI, 121; Ahmet Erdal, *Baruthâne-i Âmire: İstanbul Baruthânesi* (mezuniyet tezi, 1982), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3546; Hikmet Yazıcı, *Azadlu Baruthânesi* (mezuniyet tezi, 1982), İÜ Ed.Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3604; Muzaffer Erdoğan, "İstanbul Baruthâneleri", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II, İstanbul 1956, s. 117-138; R. Ekrem Koçu, "Baruthane", *İst.A*, IV, 2128-2131.



MÜBAHAT S. KÜTÜKOĞLU

BA'S

(البعث)

Kıyametin kopmasından sonra
Allah tarafından
ölülerin diriltilmesi hadisesi.

Sözlükte "birini kaldırıp harekete geçirmek; uykudan uyandırmak, diriltmek" gibi mânalara gelen ba's kelimesi, genel olarak Allah'ın herhangi bir şeyi yoktan var etmesi, Hz. İsâ gibi bazı peygamberlerin ölüleri diriltme mucizesi, Hz. Peygamber'in düzenlediği en çok üç kişilik askerî müfreze gibi istilâhî mânaları yanında İslâmî literatürde asıl ve en yaygın olarak, "kıyamet gününde Allah'ın âhiret hayatını başlatmak üzere ölüleri yeniden canlandırması, onları kabirlerinden çıkarak hayata göndermesi" anlamında kullanılır.

Ba's inancı bazı farklılıklarla birlikte İslâmiyet'ten önce eski Mısır, İran, Çin ve Hint dinlerinde bulunduğu gibi (*Et*² [İng.], I, 1093), Yahudilik ve Hristiyanlık'ta da vardır (Hezekiel, 37/1-14; İşaya, 27/19; Daniel, 12/2, 3, 13; Korintoslular'a I. Mektup, 15/32). Kur'an'da ifade edildiği üzere Câhiliye devri Arapları'nın bü-